

Sosiaali- ja terveysministeriö

1/3

Tartuntatautilain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on ehkäistä tartuntatauteja ja niiden leviämistä sekä niistä ihmisille ja yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. Lain 6 §:n mukaan laissa tarkoitettujen valtion viranomaisten ja asiantuntijalaitosten on järjestelmällisesti torjuttava tartuntatauteja. Lain 7 §:n 1 momentin mukaan tartuntatautien torjunnan yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Ministeriö vastaa valtakunnallisesta terveydenhuollon häiriötilanteisiin tai niiden uhkaan varautumisesta ja näiden tilanteiden johtamisesta.

Meneillään olevan Covid-19-epidemian vuoksi on säädöspäätöksillä puututtu ihmisten oikeuksiin. Valtioneuvosto on tehnyt strategisia linjauksia koronavirusepidemian hoidosta ja viranomaiset sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköt ovat antaneet säädösten, päätösten ja linjausten mukaisia määräyksiä, suosituksia ja ohjeita. Edellä mainituilla säädöksillä ja määräyksillä on puututtu perus- ja ihmisoikeuksiin ja rajoitettu niitä eri asteisesti. Lisäksi suosituksilla ja ohjeilla on käytännössä ohjattu ihmisten käyttäytymistä ja siten myös perus- ja ihmisoikeuksien käyttämistä.

Epidemian edetessä rajoituksia tullaan purkamaan ja myös tällä päätöksenteolla, samoin kuin purkamisen jälkeen tehtävillä mahdollisilla uusilla rajoituksilla, on perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia.

Viranomaisten toiminnan ja päätöksenteon epidemian hoidossa tulee perustua luotettavasti selvitettyihin seikkoihin ja objektiiviseen tilannetietoon. Koronavirusepidemian hoitoa koskevien päätösten, strategioiden ja ohjeiden perustana on viruksesta, sen tarttuvuudesta ja sen aiheuttamasta epidemiasta käytettävissä olevat tilannekuvatiedot sekä epidemiologiisiin tunnuslukuihin ja mallinnoihin perustuvat epidemian kulkua koskevat arviot, jotka pohjautuvat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksiin ja näkemyksiin tartuntatautien asiantuntijana. Linjausten ja päätösten perustana oleva selvitys- ja valmistelutyö ja tiedon tuottaminen tapahtuvat tartuntatautilaista johtuvien toimivaltuuksien ja velvoitteiden perusteella käytännössä pääosin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Perustuslain 12 §:ssä säädetään julkisuusperiaatteesta, jonka lähtökohtana on julkisuusoletama. Sen mukaisesti viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei julkisuutta välttämättömien syiden vuoksi ole lailla erikseen rajoitettu. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetulla lailla (julkisuuslaki) säädetään rajoituksista viranomaisen asiakirjojen ja tietojen julkisuudesta samoin kuin viranomaisen tiedonantovelvollisuudesta (19 §) sekä velvollisuudesta tuottaa ja jakaa tietoa (20 §).

Perustuslain 12 §:n ja julkisuuslain (3 §) peruslähtökohtana on viranomaistoiminnan avoimuus, joka mahdollistaa julkisen vallankäytön valvonnan, siihen vaikuttamisen ja oikeuksien sekä etujen samoin kuin hallinnon oikeusperiaatteiden, kuten suhteellisuus- ja objektiivisuusperiaatteen, toteutumisen valvonnan. Päätöksenteon tietopohjan avoimuudella ja saatavuudella käytävissä oleva tieto on mahdollista saattaa julkisesti arvioitavaksi, mikä vahvistaa tiedon objektiivisuutta ja monipuolisuutta, jolla on merkitystä päätöksenteon hyväksyttävyydelle ja kokemukselle päätöksenteon puolueettomuudesta. Erityisen merkityksellistä se on silloin, kun julkisen vallan toimin puututaan perus- ja ihmisoikeuksiin. Avoimuudella on olennainen merkitys perustuslain 2 §:n kansanvaltaisuuden periaatteen ja 14 §:ssä tarkoitettujen osallistumisoikeuksien kannalta. Perustuslain 2 §:n 2 momentin mukaan kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen ja perustuslain 14 §:n 4 momentti edellyttää julkisen vallan edistävän yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Yhteiskunnan keskeisten päätösten tietoperustan avoimuus ja päätösten perusteiden arvioitavuus voidaan nähdä yhtenä merkittävänä kansanvaltaan kuuluvien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edellytyksenä.

Tartuntatautilain tarkoituksen toteutuminen edellyttää, että tartuntatautien torjuntatyön toteuttamiseksi siihen ja muuhun lainsäädäntöön perustuvat toimenpiteet koetaan yleisesti hyväksytyiksi. Sen vuoksi valittujen toimintalinjojen ja toimenpiteiden perusteita tulisi viranomaistoiminnan avoimuuden ja kontrolloitavuuden vuoksi lähtökohtaisesti voida yleisesti käsitellä ja arvioida.

Tiedotusvälineissä on kirjoitettu epidemian hoitamiseksi valituista toimenpiteistä ja valinnan perusteena käytetyistä epidemian kulkua kuvaavista Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamista mallinnuksista. Arvostelua on aiheuttanut se, ettei mallinnusten ja siten ihmisten oikeuksiin voimakkaasti vaikuttavien toimenpiteiden perusteena olevia parametreja, taustatekijöitä ja laskelmia ole julkaistu kaikilta osin eikä niistä siten ole voitu käydä julkista keskustelua. Tiedotusvälineissä olleiden tietojen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö on muun muassa katsonut, ettei kyseisiä luottamuksellisia tietoja ole voinut antaa julkisuuteen ennen kuin päätökset, joita varten tiedot on tuotettu, on tehty. Myös valtioneuvoston valmisteluun liittyvissä valmisteluasiakirjoissa on todettu muun muassa, ettei Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ole julkaissut kaikkia käyttämänsä mallin parametreja, jolloin epidemian leviämisen ennusteita ei voida esimerkiksi tutkimuksessa toisintaa (Vesa Vihriälä, Bengt Holmström, Sixten Korkman, Roope Uusitalo. Talouspolitiikan strategia koronakriisissä. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:13, s. 22).

Pyydän sosiaali- ja terveysministeriötä antamaan selvityksen niistä perusteista, joihin kyseisten tietojen luottamuksellisuus ja salassapito perustuvat. Pyydän ministeriön arvioin myös siitä, kuinka sen noudattama käytäntö toteuttaa viranomaistoiminnan avoimuudelle sekä tiedon tuottamiselle ja jakamiselle perustuslaista ja julkisuuslaista seuraavia vaatimuksia erityisesti huomioiden se, että kysymys on laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia aiheuttavien päätösten pohjana olevista tiedoista.

Valtioneuvosto on 6.5.2020 tehnyt periaatepäätöksen, että koronavirusepidemian hoidossa ryhdytään noudattamaan hybridistrategiaa, jossa laajamittaisista rajoitustoimista siirrytään hallitusti aiempaa kohdennetumpiin toimenpiteisiin ja tartuntatautilain, valmiuslain ja mahdollisten muiden säädösten mukaiseen tehostettuun epidemian hallintaan. Strategiassa nojaututaan rajoitustoimien hallinnan ja asteittaisen purkamisen ohella testaa, jäljitä, eristä ja hoida -periaatteen toteuttamiseen laajasti. Tarkoituksena on estää taudin etenemistä ja sen taustalla on epidemiologiset tiedot, joiden perusteella epidemiaa on saatu hillittyä.

OIKEUSKANSLERIN VIRASTO

Helsingin Sanomissa 8.5.2020 ilmestyneen artikkelin mukaan sosiaali- ja terveysministeriöstä saadun tiedon mukaan perusteet valtioneuvoston valitulle linjalle eivät olisi ainoastaan epidemiologiset, vaan myös oikeudelliset. Artikkelin mukaan ministeriöstä saadun tiedon mukaan covid-19-viruksen tukahduttamisen seurauksena perusteita lainsäädäntöön pohjautuville rajoitustoimenpiteille ei enää olisi, minkä vuoksi perusteiden säilyttäminen edellyttää viruksen leviämistä väestössä.

Artikkelista voi saada käsityksen, että valtioneuvoston periaatepäätöksen perusteena olisi muunlaisia arvioita ja näkemyksiä, kuin päätöksestä ilmenee. Artikkelista ilmenevä perusteella voidaan toisaalta kyseenalaistaa valtioneuvoston päätöksen perusteet ja niiden avoimuus ja toisaalta ministeriön toimintalinja sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaajana ja johtajana epidemian hoidossa.

Viittaan edellä mainittuihin viranomaisen toiminnan ja päätöksenteon avoimuuden ja objektiivisuuden vaatimuksiin, tartuntatautilain tarkoitukseen ja tavoitteisiin sekä sosiaali- ja terveysministeriön kyseisestä laista sekä perus- ja ihmisoikeuksien turvaamistehtävästä seuraaviin velvoitteisiin epidemian hoidossa ja pyydän ministeriötä antamaan selvityksen siitä, kuinka ministeriö varmistaa kyseisten velvoitteiden noudattamisen toiminnassaan covid-19-epidemian hoitamisessa.

Pyydän toimittamaan selvityksen viimeistään 16.6.2020.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Esittelijäneuvos

Marjo Mustonen

OIKEUSKANSLERINVIRASTO
